

EDUSKUNTAVAALIEN SUHTEELLISUUS: Yhteenvedo puolueiden kommenteista koskien vaalitoimikunta 2000:n mietintöä

Vaalitoimikunta 2000:n mietintö

Oikeusministeriön 15.3.2000 asettama vaalitoimikunta 2000 luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 5.6.2001. Toimikunnan tehtävänä oli muun ohella "selvittää kysymys suhteellisuuden toteutumisessa eduskuntavaaleissa olevista ongelmista. Suhteellisuusperiaatteen toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä selvitellessään toimikunnan on samalla kiinnitettävä huomiota siihen, että poliittinen kenttä ei ehdotettavin toimenpitein liiallisesti pirstoudu". Tämän tehtävän osalta toimikunta käsitteli viittä eri mallia, jotka olivat

- 1) tasauspaikkajärjestelmä,
- 2) vaalialuejärjestelmä,
- 3) äänikynnysjärjestelmä,
- 4) St. Lagüesin laskentamenetelmän käyttö ja
- 5) vaalipiirirajojen muuttaminen.

Toimikunta ei päässyt malleista yksimielisyyteen ja päätti siksi olla tekemättä varsinaista ehdotusta asiasta. Toimikunnan jäsenten kannanotot kuitenkin kirjattiin mietintöön. Lisäksi toimikunta esitti yhteisenä kannanottonaan, että se kannattaa jatkovalmistelua asiassa ja että mikäli hallitus aikoo esittää eduskunnalle vaalijärjestelmän muuttamista jollakin mietinnössä esitetyllä tai muulla järjestelmällä, se tulisi tehdä siten, että esitys annettaisiin eduskunnalle jo kuluvan vaalikauden aikana ja että ehdotettava järjestelmä tulisi voimaan aikaisintaan vuoden 2007 eduskuntavaaleihin.

Kommenttipyyntö

Asian jatkovalmistelun käynnistämistä varten oikeusministeriö pyysi 18.12.2001 puolerekisteriin merkityiltä puolueilta (14) kommentteja vaalitoimikunnan mietinnöstä ja siitä, miten asiassa tulisi jatkossa edetä. Määräpäivään (15.2.2002) mennessä kommentit saatiin kymmeneltä (10) puolueelta. Vastaamatta jättivät Kirjava "Puolue", Eläkeläiset Kansan Asialla, Vaihtoehtoväki ja Vapaan Suomen Liitto.

Puolueiden kommentit

Seuraavassa esitetään tiivistelmät vastanneiden puolueiden kommenteista. Esitysjärjestys on puolerekisterissä oleva järjestys. Alkuperäiset kommentit ovat tämän muistion liitteenä.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP) korostaa, että vaalijärjestelmän tulee olla äänestäjän kannalta mahdollisimman selkeä, eivätkä sen uudistukset saa johtaa poliittisen järjestelmämme liialliseen pirstoutumiseen. SDP:n mielestä jatkotyössä tulee ensisijaisesti jatkaa

vaalipiiritarkastelua niissä vaalipiireissä, joissa äänikynnykset ovat nousseet korkeiksi tai jotka suhteellisuuden toteutumisen kannalta ovat ongelmallisia. Tällaisia ovat Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Lapin vaalipiirit. Selvitystyötä tulisi jatkaa myös Uudenmaan vaalipiirin osalta. Vaalialuejärjestelmää SDP pitää lisäselvittämisen arvoisena, mutta se ei kuitenkaan poista tarvetta tarkastella nykyiseen vaalipiirijakoon liittyviä ongelmia. Lisäksi SDP toteaa, että suhteellisuusperiaatteen toteutuessa nykyistä paremmin, tulee jatkotyössä tarkastella myös vaaliliittojen kieltämistä ja vaalipiirikohtaisen tai valtakunnallisen äänikynnyksen asettamista. SDP toteaa myös, että tasauspaikkajärjestelmä on tullut loppuun käsitellyksi vaalitoimikunta 2000:n työssä.

Suomen Keskusta (KESK) ei näe tarvetta vaalijärjestelmän muuttamiselle. Nykyinen järjestelmä takaa tasapainoisella tavalla sekä alueellisen edustavuuden että suurten vaalipiirien kohdalla pientenkin mielipidesuuntien mahdollisuuden saada paikkoja eduskunnassa. Keskusta korostaa maakuntapohjaisen vaalipiirijaon merkitystä parlamentaarisessa poliittisessa vastuussa, eikä hyväksy Itä-Suomen vaalipiirien yhdistämistä. Jos järjestelmää halutaan kehittää johonkin suuntaan, niin Keskustan mielestä tulisi tavoitteena pitää puhtaasti maakuntapohjaista vaalipiirijakoa.

Kansallisen Kokoomuksen (KOK) mielestä suhteellisuuden toteutumisen ongelmia voidaan poistaa jo vuoden 2007 eduskuntavaaleissa vaalipiirien rajojen muuttamisella (pienien vaalipiirien yhdistäminen ja Uudenmaan vaalipiirin jakaminen kahtia), jos riittävä poliittinen yksimielisyys asiasta löytyy. Muista malleista Kokoomus toteaa, ettei vaalialuejärjestelmää tai tasauspaikkajärjestelmää voida toteuttaa nopealla aikataululla, vaan ne vaativat erittäin laajan poliittisen yksimielisyyden sekä perustuslain muutoksen. Kokoomus kuitenkin pitää molempia järjestelmiä äänestäjien kannalta sekavina. Tasauspaikkajärjestelmää ei myöskään voida toteuttaa ilman merkittävää valtakunnallista tai vaalipiirikohtaista äänikynnystä ja vaaliliittojen kieltä.

Ruotsalainen Kansanpuolue (RKP) ei kannata muutoksia nykyiseen vaalijärjestelmään. Se ei kannata sen enempää vaalipiirijaon muuttamista kuin vaalialuejärjestelmääkään. Myöskään tasauspaikkajärjestelmä ei puolueen mielestä olisi omiaan lisäämään äänestäjien ymmärrystä ja kiinnostusta vaalimenettelyyn.

Suomen Kristillisdemokraatit (KD) pitää kaikkia vaalitoimikunta 2000:n käsittelemiä malleja nykyjärjestelmää parempina ja ehdottaa uudistuksille nopeaa aikataulua (mieluiten jo vuoden 2003 vaaleihin ja viimeistään vuoden 2007 vaaleihin). Nopeimmin nykytilannetta voidaan korjata yhdistämällä Itä-Suomen kolme vaalipiiriä. Myös Uudenmaan vaalipiirin jakaminen läntiseen ja itäiseen osaan voisi tulla kysymykseen. KD kannattaa myös vaalialuejärjestelmän käyttöönottoa. Tasauspaikkajärjestelmässä tulisi olla noin kahden (2) prosentin äänikynnys. Myös äänikynnysjärjestelmä (kahden prosentin äänikynnysellä) voisi olla suhteellisen hyvin äänestäjien hahmotettavissa.

Vihreä liitto (VIHR) esittää, että jatkotyön pohjaksi otettaisiin vaalialuejärjestelmä ja että työssä edettäisiin niin ripeästi, että järjestelmä olisi voimassa jo vuoden 2007 eduskuntavaaleissa. Vaalialuejärjestelmän avulla pystyttäisiin nykyistä paremmin turvaamaan poliittinen suhteellisuus alueellisen edustavuuden kärsimättä. Tasauspaikkajärjestelmä toteuttaisi suhteellisuutta kuitenkin yhtä hyvin kuin vaalialuejärjestelmä, joten sekin sopisi jatkotyön pohjaksi. Vaalipiirirajojen muuttamista Vihreät pitää huonompana ratkaisuna kuin vaalialuejärjestelmää, koska pieniltä paikkakunnilta kotoisin olevien ehdokkaiden mahdollisuudet päästä esiin alueeltaan suuressa vaalipiirissä olisivat

rajalliset. Mikäli vaalipiirirajoja kuitenkin haluttaisiin muuttaa, tulisi tavoitella noin viiden prosentin (piilevää) äänikynnystä per vaalipiiri. Vaalitoimikunta 2000:n käsittelemää äänikynnysjärjestelmää Vihreät eivät kannata.

Vasemmistoliitto (VAS) pitää ensisijaisena jatkotyön pohjana tasauspaikkajärjestelmää ja sille vaihtoehtoisena vaalialuejärjestelmää, joka kuitenkin edellyttäisi vaaliliittojen kieltoa. Puolue myös toivoo, että muutosesitykset saataisiin jo nykyisen eduskunnan käsittelyyn. Muita vaalitoimikunta 2000:n käsittelemiä malleja Vasemmistoliitto ei pidä kelvollisina. Vaalipiirirajojen muuttamista puolue ei pidä järkevänä ratkaisuna siksi, että alueeltaan suurissa vaalipiireissä vaalikampanjointi vaikeutuisi ja äänestäjän kannalta jotkut ehdokkaat voisivat tuntua liian etäisiltä, mikä tuskin lisäisi äänestysintoa.

Perussuomalaisten (PS) mielestä suhteellisuuden epäkohtia voidaan lieventää yhdistämällä vaalipiirejä ja puolue kannattaakin Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiirien yhdistämistä. Toisaalta puolue vastustaa Uudenmaan vaalipiirin jakamista. Tasauspaikkajärjestelmää PS pitää sinänsä kannatettava, muttei hyväksy siihen liitettyä eikä muutenkaan äänikynnystä, joka olisi äänestäjille psykologinen viesti siitä, että pienille ryhmille annettu ääni voi mennä hukkaan. Puolue ei myöskään hyväksy vaaliliittokieltoja ja päinvastoin ehdottaa, että puolueiden ja valitsijayhdistysten vaaliliitotkin tulisi sallia.

Rauhan ja Sosialismin puolesta – Kommunistinen työväenpuolue (KTP) esittää, että jatkovalmistelun lähtökohdaksi otettaisiin vaalipiirien lisäksi vaalialueet sekä myös tasauspaikkajärjestelmä, jossa 10 tasauspaikkaa jaettaisiin puolueille ja yhteislistoille niiden koko maassa saaman äänimäärän suhteellisuuden mukaisesti. Vaaliliitot puolueiden kesken ja myös puolueiden ja yhteislistojen kesken tulisi sallia eikä äänikynnystä tulisi asettaa.

Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) mielestä jatkotyön lähtökohta tulisi olla sellainen tasauspaikkajärjestelmä, jolla turvataan suhteellisuuden toteuttaminen myös niiden puolueiden ja valitsijayhdistysten osalta, joiden kannatus edellyttäisi edustusta, mutta jotka eivät sitä nykyisessä järjestelmässä saa. Toissijaisena vaihtoehtona SKP esittää vaalialuejärjestelmää. Puolue kuitenkin vastustaa äänikynnystä ja vaaliliittojen kieltoa. Suhteellisuutta koskevien kommenttien lisäksi SKP tekee ehdotuksia myös koskien europarlamenttivaalien ehdokasasettelua, kansanäänestyksiä ja puolueiden lehdistötukea (ks. tarkemmin itse lausunto).

Lyhyt yhteenveto

SDP, Kokoomus ja Perussuomalaiset kannattavat ensisijaisesti vaalipiirirajojen muuttamista, Vihreät vaalialuejärjestelmää ja Vasemmistoliitto tasauspaikkajärjestelmää. Myös KTP ja SKP kannattavat tasauspaikkajärjestelmää, mutta ilman vaaliliittokieltoa ja äänikynnystä. Kristillisdemokraateille käy uudistusten pohjaksi mikä tahansa esillä ollut malli. Keskusta ja RKP eivät kannata muutoksia nykyiseen järjestelmään.